

RAPPORT

Turkse Nederlanders over Nederland en Turkije

Opinie-onderzoek Ipsos in opdracht van de Volkskrant

Datum: 12 april 2017

Projectnummer: 17025318

© 2017 Ipsos. All rights reserved. Contains Ipsos' Confidential and Proprietary information and may not be disclosed or reproduced without the prior written consent of Ipsos.

Samenvatting

Tussen 5 en 9 april konden Turkse Nederlanders, met een Turks paspoort, in de vorm van een referendum, voor of tegen een Turkse grondwetswijziging stemmen. Campagneactiviteiten van de Turkse regering, die vóór een grondwetswijziging is, hebben ook in de Nederlandse Turkse gemeenschap gezorgd voor spanningen. Het incident, waarbij de Nederlandse overheid twee Turkse ministers weigerde campagne te voeren in Nederland, heeft vlak voor de Tweede Kamerverkiezingen zelfs geleid tot een diplomatieke crisis tussen Nederland en Turkije. In de aanloop naar dit referendum heeft de Volkskrant Ipsos opdracht gegeven opinieonderzoek te doen onder Turkse Nederlanders. De centrale onderzoeksvraag daarin luidt: wat is de houding van Turkse Nederlanders tegenover de diplomatieke crisis tussen Nederland en Turkije en de Nederlandse politiek?

Hoewel Turkse Nederlanders onderling sterk verdeeld zijn, staat het merendeel van de Nederlandse Turken aan de kant van de huidige president. Turkse Nederlanders zijn positief over de Nederlandse bevolking, maar negatief over Nederlandse politici. De partij DENK drukt een duidelijk stempel op de Turkse gemeenschap.

DIPLOMATIEKE CRISIS NEDERLAND – TURKIJE

Bijna twee derde van de Turkse Nederlanders steunt het huidige beleid van de Turkse president Erdogan. Een groot deel van de Turkse Nederlanders is negatief over het besluit van de Nederlandse regering om twee Turkse ministers niet toe te laten in Nederland.

Bijna de helft van de Turkse Nederlanders staat achter de felle reactie van de Turkse regering. Over de harde uitspraken van Erdogan richting Nederland, waarin hij Nederlanders fascist en overblijfselen van nazi's noemde, zijn Turken in Nederland verdeeld.

Groepen binnen de Turkse gemeenschap verschillen sterk in hun houding ten aanzien van deze diplomatieke spanningen. Etnische Turken, die vaak DENK hebben gestemd bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen, zijn vaker pro-Erdogan dan andere subgroepen.

NEDERLAND EN NEDERLANDSE POLITIEK

De meeste Turkse Nederlanders zijn positief over de Nederlandse bevolking, maar negatief over Nederlandse politici in het algemeen en Mark Rutte in het bijzonder.

DENK- en niet-DENK-stemmers kijken verschillend aan tegen de Nederlandse politiek. Het is duidelijk dat de opkomst van DENK een behoorlijke impact heeft gehad op de Turkse gemeenschap.

Zo vindt twee derde van de Turkse Nederlanders dat de Nederlandse politiek vóór het ontstaan van DENK onvoldoende oog had voor de Turkse gemeenschap; ruim de helft denkt dat DENK zal bijdragen aan integratie van Turkse Nederlanders. Niet geheel verrassend zijn DENK-stemmers daar positiever over dan niet-DENK-stemmers.

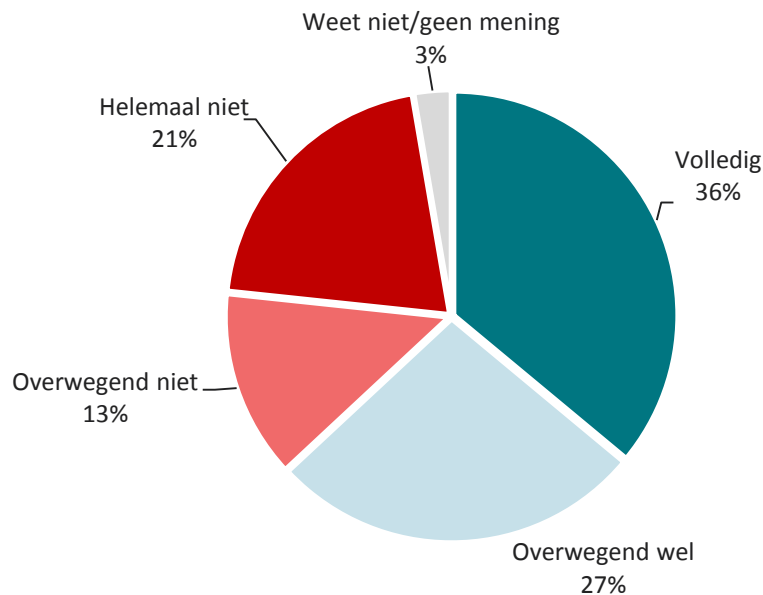
Diplomatieke crisis Nederland – Turkije

Wat vinden Turkse Nederlanders van de diplomatieke crisis tussen Nederland en Turkije en het optreden van leiders van beide landen daarin?

Steun voor president Erdogan

Bijna twee op de drie Turkse Nederlanders steunen huidige beleid Erdogan; verdeeldheid tussen groepen binnen gemeenschap

*Zoals u weet is Recep Tayyip Erdogan van de Turkse AK-partij president van Turkije.
In hoeverre steunt u het huidige beleid van president Erdogan?*

Basis: Turkse Nederlanders van 18 jaar en ouder (n=561)

Het merendeel van de Turkse Nederlanders die hebben gestemd bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen stemde DENK. Anderen stemden 'traditioneler' op D66, de VVD of de PvdA.

Als het gaat om de steun voor Erdogan zijn Turkse Nederlanders nogal verdeeld. Onder DENK-stemmers is de steun voor Erdogan flink groter dan onder andere Turkse kiezersgroepen. 84% van de DENK-stemmers steunt zijn beleid, tegenover 34% van de Turken die een andere partij stemden bij de Tweede Kamerverkiezingen.

De steun voor Erdogan is onder jongeren groter dan onder oudere Turkse Nederlanders. 68% van de jongere Turken in Nederland steunt Erdogan overwegend of volledig, tegenover 44% van de oudere Turken (55 jaar of ouder).

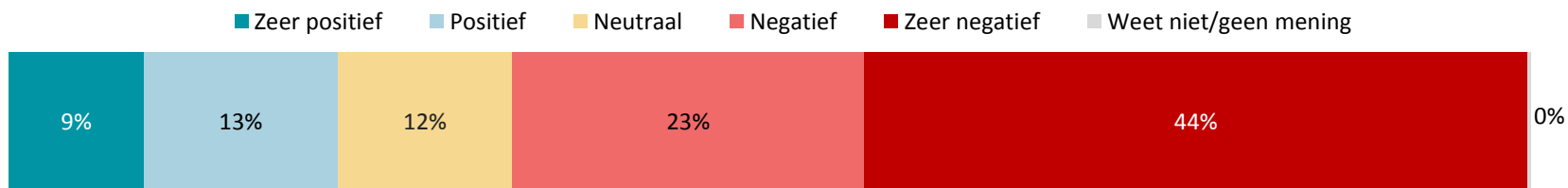
We zien verder dat Turken met een Turkse etnische achtergrond Erdogan vaker steunen dan andere Turkse etnische groepen. Bijna driekwart van de etnische Turken steunt de Turkse president, tegenover circa een derde van de Turken met een andere etnische achtergrond.

Besluit Nederlandse regering uitzetting Turkse ministers

Bijna driekwart Turken negatief over besluit Nederlandse regering om Turkse ministers te weigeren

De Turkse ministers Çavuşoğlu en Kaya mochten half maart van de Nederlandse regering geen campagne voeren in Nederland. De optredens zouden een gevaar vormen voor de openbare orde.

Hoe staat u tegenover het besluit van de Nederlandse regering om deze Turkse ministers niet toe te laten?

Basis: Turkse Nederlanders van 18 jaar en ouder (n=561)

Ook als het gaat om dit besluit van de Nederlandse regering om de Turkse ministers te weigeren, zien we verschillen tussen Turkse subgroepen. Etnische Turken zijn vaker negatief over deze actie van de Nederlandse regering dan andere Turkse groepen. Driekwart van de etnische Turken is hier niet over te spreken, tegenover gemiddeld ruim vier op de tien in andere etnische groepen die er zo over denken. Weliswaar zijn binnen de groep niet-etnische Turken meer mensen negatief dan positief over het optreden van de Nederlandse regering.

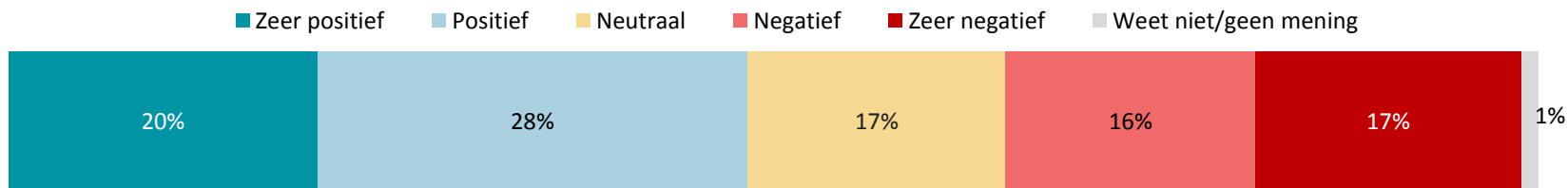
DENK-stemmers zijn negatiever over het besluit van de Nederlandse regering dan niet-DENK-stemmers. 83% van de DENK-stemmers is hier negatief over, tegenover 42% van de niet-DENK-stemmers. Met nog eens 43% van de niet-DENK-stemmers die het besluit juist als positief ervaren, is deze groep behoorlijk verdeeld.

Reactie Erdogan op uitzetting van Turkse ministers

Bijna helft Turkse Nederlanders positief over felle reactie Turkse regering op uitzetting Turkse ministers

De Turkse regering reageerde fel toen minister Kaya, nadat zij zonder toestemming toch naar Nederland was afgereisd om hier te spreken, het land werd uitgezet.

Hoe staat u tegenover deze reactie van de Turkse regering?

Basis: Turkse Nederlanders van 18 jaar en ouder (n=561)

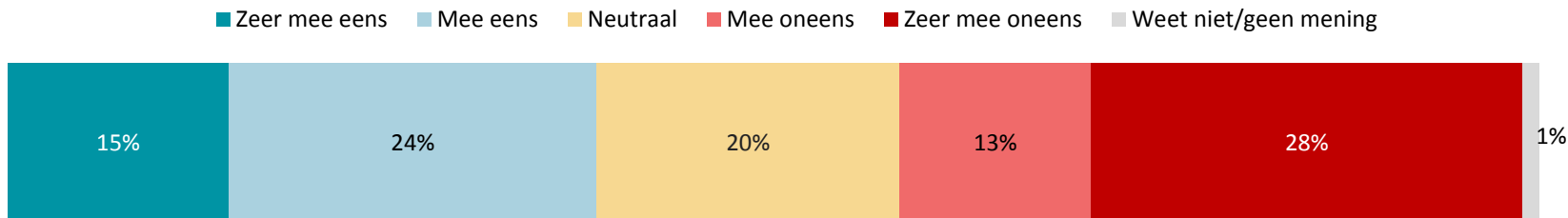
DENK-stemmers bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen zijn positiever over de felle reactie van de Turkse regering op het uitzetten van de Turkse ministers dan niet-DENK-stemmers. 61% van de DENK-stemmers was te spreken over dat optreden, tegenover slechts 26% van de Turkse niet-DENK-stemmers. In dezelfde verhoudingen zien we verschillen tussen etnische en niet-etnische Turken.

Daarnaast zijn oudere en hoger opgeleide Turkse Nederlanders vaker negatief over de reactie. In beide groepen is de helft negatief over deze reactie. Daarmee zijn er in deze groepen meer mensen negatief dan positief over Erdogans reactie.

Oordeel uitspraken Erdogan over Nederlanders

Turkse Nederlanders verdeeld over harde uitspraken Erdogan over Nederland; wederom grote verschillen tussen subgroepen

*President Erdogan noemde Nederland tijdens het diplomatieke conflict fascist en overblijfselen van nazi's.
In hoeverre bent u het eens of oneens met deze uitspraken van Erdogan?*

Basis: Turkse Nederlanders van 18 jaar en ouder (n=561)

DENK-stemmers identificeren zich meer met de uitspraken van Erdogan over Nederland dan niet-DENK-stemmers. Bijna de helft van de DENK-stemmers kan zich vinden in die uitspraken en een kwart van hen niet. De rest van hen is neutraal of heeft geen mening. Onder niet-DENK-stemmers is een kwart het met bovenstaande stelling eens, tegenover twee derde van hen die het hier mee oneens zijn.

Verder zijn hoger opgeleide Turkse Nederlanders het vaker met Erdogan oneens dan lager en middelbaar opgeleiden. Zes op de tien hoger opgeleiden staan niet achter deze uitspraken van Erdogan tegenover bijna de helft van de laag opgeleide Turken.

Referendum Turkse grondwet

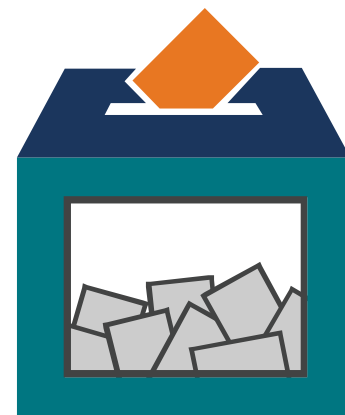
Aanleiding van het bezoek van de twee Turkse ministers aan Nederland was het referendum in Turkije waar ook Turkse Nederlanders konden stemmen tussen 5 en 9 april. Een paar dagen voordat Nederlanders met een Turks paspoort konden stemmen, vroegen we hen naar hun stemintentie voor het referendum.

- Circa zes op de tien Turkse Nederlanders die de intentie hadden om op te komen bij het referendum gaven aan vóór de grondwetwijziging te gaan stemmen. Nog eens ruim een derde was van plan om tegen te gaan stemmen en het overige deel wilde wel gaan stemmen maar wist het nog niet.
- Etnische achtergrond blijkt bepalend te zijn bij het vóór of tegen stemmen. Etnische Turken zijn veel vaker voor de grondwetwijziging dan andere groepen Turken in Nederland, als Koerden en Alevieten.
- Ook zien we verschillen tussen Turken die bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen DENK of een andere partij hebben gestemd. DENK-stemmers waren voor 5 april vaker geneigd vóór te gaan stemmen bij het referendum dan Turken die bij de Tweede Kamerverkiezingen stemden op andere partijen, als de D66, de VVD of de PvdA.

Het is door de gevoeligheid van het onderwerp en de spanningen in de Turkse gemeenschap denkbaar dat sommige subgroepen ondervertegenwoordigd zijn in de steekproef van dit onderzoek. Uit analyse van het veldwerk blijkt dat dat om uiteenlopende redenen zowel voor- als tegenstemmers kunnen zijn.

De steekproef bevatte ruim vierhonderd etnische Turken en circa honderdvijftig Turken met een andere etnische afkomst, zoals Koerden en Alevieten. Het ontbreekt in Nederland aan officiële demografische gegevens van deze groepen om te bepalen in welke mate etnische groepen zich in Nederland exact tot elkaar verhouden.

Daarnaast was de intentie om te stemmen in het onderzoek zeer hoog. In het onderzoek gaven circa zes op de tien Turkse Nederlanders aan zeker te willen stemmen. Uit ervaring met het meten van opkomstintentie en eerste officiële berichten weten we dat de daadwerkelijke opkomst iets lager heeft gelegen. Wie er daadwerkelijk opkomt en wie niet is bepalend voor de uitslag van het referendum.

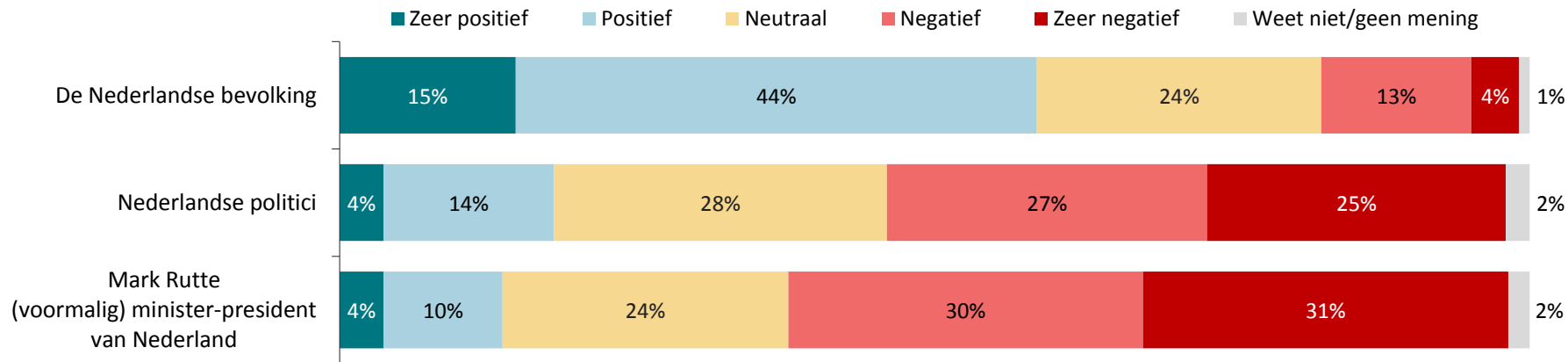

Nederland en de Nederlandse politiek

In hoeverre hebben Turkse Nederlanders vertrouwen in hun landgenoten en het bestuur? En draagt DENK bij aan de representatie van de Turkse gemeenschap in de Nederlandse politiek en de integratie in de samenleving?

Meerderheid Turkse Nederlanders positief over Nederlanders, maar negatief over Nederlandse politici en Mark Rutte in het bijzonder

Hoe positief of negatief staat u momenteel tegenover...

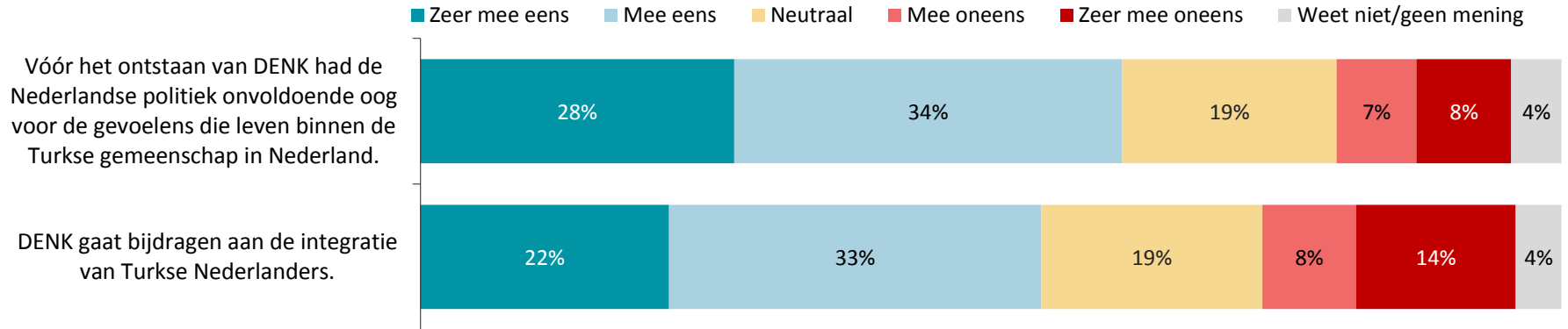
Basis: Turkse Nederlanders van 18 jaar en ouder (n=561)

Turkse mannen kijken positiever tegen Nederlanders en Nederlandse politici aan dan vrouwen. Twee derde van de Turkse mannen is positief over de Nederlandse bevolking, tegenover de helft van de vrouwen. Over Nederlandse politici en Rutte in het bijzonder zijn Turkse mannen ook positiever dan vrouwen, maar is weliswaar nog steeds het merendeel negatief.

Turken die bij de laatste verkiezingen op een andere partij dan DENK hebben gestemd, zijn positiever over de Nederlandse bevolking, Nederlandse politici en Mark Rutte dan DENK-stemmers. Van de niet-DENK-stemmers is 69% positief over de Nederlandse bevolking (DENK-stemmers: 50%), 36% over Nederlandse politici (DENK-stemmers: 8%) en 28% over Mark Rutte (DENK-stemmers: 5%).

Tweederde Turkse Nederlanders: vóór DENK had Nederlandse politiek onvoldoende oog voor Turkse gemeenschap; ruim de helft denkt dat DENK zal bijdragen aan integratie van Turkse Nederlanders

In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

Basis: Turkse Nederlanders van 18 jaar en ouder (n=561)

DENK-stemmers vinden vaker dat de Nederlandse politiek onvoldoende oog had voor de Turkse gemeenschap dan niet-DENK-stemmers. 83% van de DENK-stemmers vindt dat de Nederlandse politiek te weinig opkwam voor de Turkse gemeenschap, tegenover een derde van de niet-DENK-stemmers. Ook als het gaat om de bijdrage van DENK aan de integratie van Turkse Nederlanders zien we verschillen tussen die groepen. Volgens driekwart van de Turkse DENK-stemmers zal 'hun' partij bijdragen aan die integratie, tegenover slechts 21% van de niet-DENK-stemmers die het daarmee eens zijn.

Hoger opgeleiden en ouderen denken minder vaak dan jongere en lager opgeleide Turken dat DENK zal bijdragen aan de integratie van Turkse Nederlanders. Echter, nog steeds denkt een minderheid van de hoger opgeleide en oudere Turken dat DENK slecht zal zijn voor dit integratieproces.

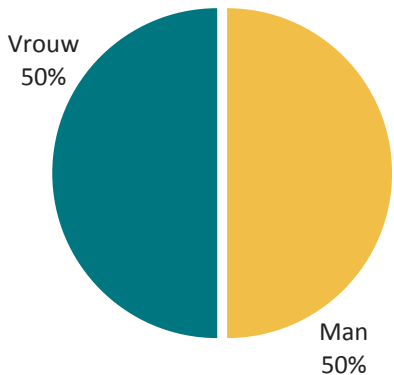

Bijlagen:

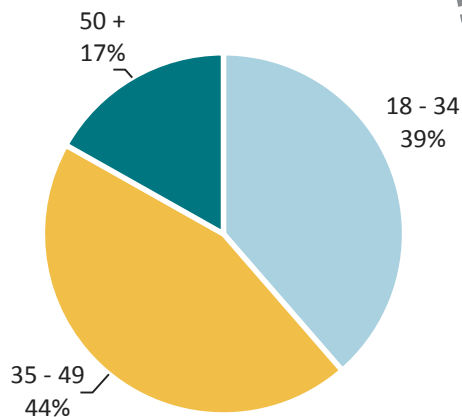
- Profiel Turkse Nederlanders
- Onderzoekopzet en -verantwoording

Profiel Turkse Nederlanders

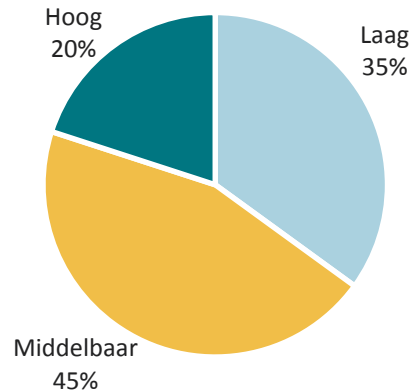
Bent u...?

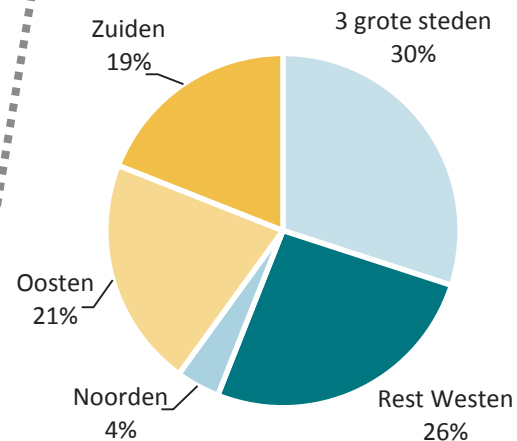
*Wat is uw leeftijd?
(verdeling in groepen)*

Wat is uw hoogst genoten opleiding?

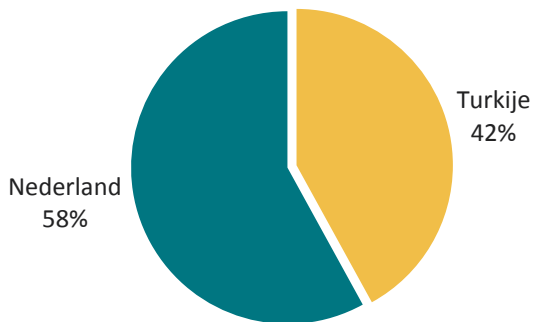
*In welke regio woont u?
(verdeling in groepen)*

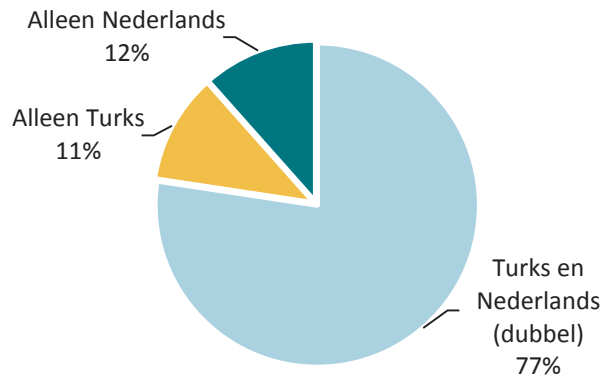
Basis: Turkse Nederlanders van 18 jaar en ouder (n=561)

Profiel Turkse Nederlanders

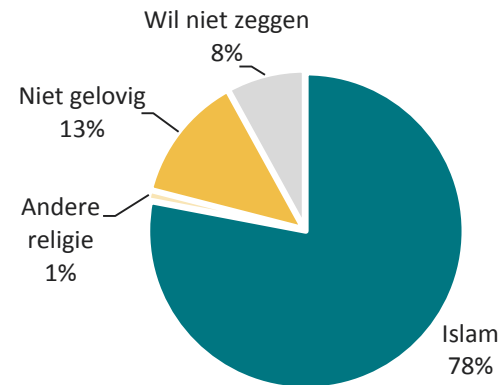
Waar bent u geboren?

Bent u momenteel in het bezit van een Turks en/of Nederlands paspoort?

Rekent u zichzelf tot een bepaald geloof? Zo ja, tot welke?

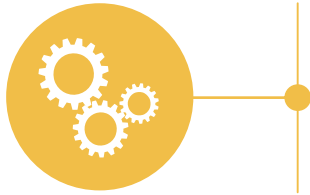

Basis: Turkse Nederlanders van 18 jaar en ouder (n=561)

De meeste Turkse Nederlanders zijn in Nederland geboren. Driekwart van de Turkse Nederlanders heeft zowel een Nederlands als Turks paspoort. Eén op de tien, vooral niet-DENK-stemmers, heeft enkel een Nederlands paspoort en een even groot deel, vooral lager opgeleiden en ouderen, heeft enkel een Turks paspoort.

Turkse DENK-stemmers bij de laatste verkiezingen rekenen zichzelf vaker tot de Islam dan niet-DENK-stemmers. Negen op de tien DENK-stemmers identificeren zich als moslim, tegenover ruim zes op de tien Turkse niet-DENK-stemmers die moslim zijn. De helft van de Turkse moslims geeft aan in Nederland bij een Diyanet-moskee te zijn aangesloten. Daarnaast gaat één op de zes naar een andere moskee, gaat een kwart niet naar een moskee en wil de rest het niet zeggen.

Onderzoeksopzet: methode

- Voor dit onderzoek zijn verschillende manieren van datacollectie, online, telefonisch en *face to face* ingezet. De realisatie van een goede spreiding over socio-demografische kenmerken per migrantengroep is de voornaamste reden geweest om voor deze methode te kiezen. Specifiek kenmerkt elke methode zich als volgt:
  - Online: goede regionale spreiding van hoger opgeleide, jongere en politiek geïnteresseerde Turkse Nederlanders die de Nederlandse taal goed beheersen.
  - Telefonisch: telefonisch onderzoek is geschikt om de wat oudere en lager opgeleide Turkse Nederlanders goed gespreid over het land te bereiken. Deze methode is tevens geschikt voor mensen die in mindere mate de Nederlandse taal beheersen. Daarbij is rekening gehouden met het feit dat de telefonische interviewers ook in staat zijn de vragenlijst behalve in het Nederlands tevens in het Turks af te nemen.
  - *Face to face*: via deze methode kunnen oudere, lager opgeleide Turkse Nederlanders, wat meer geclusterd in grote steden, bereikt worden. Net als voor telefonisch onderzoek onder deze groepen geldt dat de interviewers minimaal tweetalig zijn om minder goed Nederlands sprekende respondenten te kunnen ondervragen.
- Voor het uitvoeren van het veldwerk is samengewerkt met het Opiniehuis. Dit onderzoeksbureau is gespecialiseerd in het uitvoeren van onderzoek onder migrantengroepen, waaronder Turkse Nederlanders. Het bureau beschikt over een online panel van circa 56.000 respondenten, waarvan circa 12.500 Turkse Nederlanders. Tevens beschikt het Opiniehuis over de middelen om respondenten via gespecialiseerde, meertalige enquêteurs telefonisch en *face to face* te ondervragen.
- Vanwege de gevoeligheid van het onderwerp en de spanningen die zijn ontstaan tussen de verschillende etnische Turkse groepen zijn enquêteurs met verschillende etnische achtergronden (Turks, Nederlands autochtoon) ingezet. Daarnaast is een poule van enquêteurs ingezet met verschillende etnische Turkse achtergronden (Turks, Koerdisch, Aleviet).

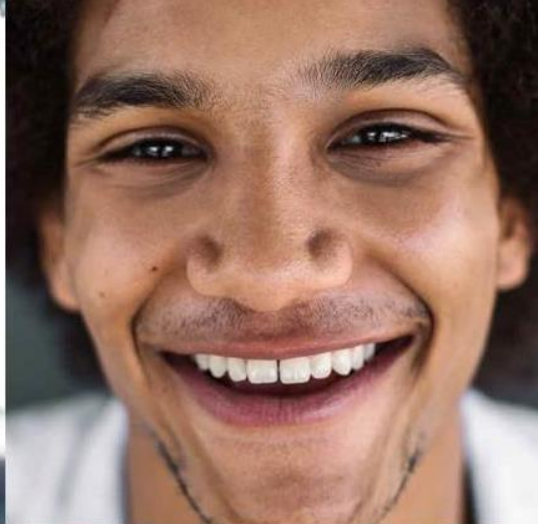
Onderzoeksoopzet: steekproef

- Voor dit onderzoek zijn 561 Turkse Nederlanders ondervraagd. Deze omvang is groot genoeg om het sentiment van deze bevolkingsgroep in kaart te brengen. Bij het samenstellen van de steekproef is rekening gehouden met een goede spreiding over relevante socio-demografische kenmerken als geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en Nielsen-regio en generatie. Hierbij is gebruik gemaakt van de meest recente CBS-cijfers.
- Het veldwerk heeft plaatsgevonden tussen 24 maart en 2 april 2017. In die veldwerkperiode zijn eerst respondenten uit het online panel van het Opiniehuis uitgenodigd. Via deze methode zijn vooral jongere doelgroepen (tot 50 jaar) en middelbaar en hoog opgeleiden uit de meer stedelijke gebieden van Nederland bereikt.
- Op basis van de (geschatte) totale respons en de respons per subgroep zijn respondenten vervolgens telefonisch en *face to face* ondervraagd. Voor zowel telefonisch als *face to face* is gebruik gemaakt van een aselechte steekproeftrekking. In de regio's waar te weinig respons online is gerealiseerd is op basis van demografische gegevens van het CBS een selectie gemaakt van postcodes waar veel Turkse Nederlanders wonen. Per derde huis is aangebeld en indien werd opengedaan, is bepaald of de personen in het huishouden aan het gewenste socio-demografische profiel voldeden. Op het moment dat iemand buiten de doelgroep viel, hebben wij deze buiten beschouwing gelaten.
- Op deze manier hebben we ook lager opgeleide en oudere Turkse Nederlanders (40+) weten te betrekken in het onderzoek. Ook zijn respondenten in de regio's (Nielsen-verdeling) die ondervertegenwoordigd waren in het online onderzoek, relatief vaak telefonisch of *face to face* benaderd. Bijna 60% van de ondervraagden heeft de online vragenlijst ingevuld. Nog eens 20% van de enquêtes is afgenomen onder onze telefonische panelleden en 22% is *face to face* ondervraagd.
- Door de combinatie van online, telefonisch en *face to face* onderzoek is een netto steekproef gerealiseerd met een goede spreiding over relevante socio-demografische kenmerken. De resultaten zijn na respons gewogen naar geslacht, leeftijd, opleiding en Nielsen-regio (MOA Gouden Standaard) om de representativiteit te optimaliseren.
- Hoewel er geen officiële statistieken bestaan over de omvang van etnische groepen binnen de Nederlandse Turkse gemeenschap, kunnen we niet uitsluiten dat andere etnische groepen Turken, als Koerden en Alevieten, licht ondervertegenwoordigd zijn in de steekproef. Dit ondanks de extra inspanningen om voldoende van deze etnische groepen in de steekproef te krijgen om iets te kunnen zeggen over de verschillen met etnische Turken.
- De invulduur van de vragenlijst bedroeg circa 10 minuten.

BEDANKT

